

РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

*ГРІДІН О.В., СТ. ВИКЛАДАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Із цілковитою впевненістю можна стверджувати, що одне з провідних місць, без сумніву стратегічного значення, в структурі національної економіки України посідає саме аграрна її сфера, а від ефективного розвитку основного її ринку – ринку зерна, суттєвим чином залежить продовольча та національна безпека держави, рівень життя та добробут значної частини її населення. Зерновий ринок знаходиться в зоні особливої уваги і держави, і діячів наукової спільноти, і безпосередніх товаровиробників тощо. У зв'язку з цим, визначення ролі та окреслення завдань державної політики у вирішенні проблеми розширеного відтворення зернового ринку, з огляду на його місце і значення для економічного і соціального розвитку суспільства, що є однією з найважливіших передумов досягнення стабільного економічного зростання національної економіки слід вважати вельми актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом усе більше наукових праць українських учених присвячено дослідженню проблеми підвищення ефективності державного регулювання внутрішнього ринку зерна та забезпечення конкурентних переваг вітчизняної продукції на світовому зерновому ринку. Зокрема зазначені питання висвітлювали у своїх працях такі вчені як: Г.В. Батюк [1], Н.Є. Голомша [2], О.Т. Грехова-Бейгул [3], О.Я. Дзядикевич [2, 6], І.Б. Іринчина [7], С.М. Кваша [8], І.В. Кобута [9], Н.М. Котвицька [18], В.В. Лагодієнко [3], Т.А. Липницька [2], С.В. Майстро [10], Л.В. Мартинова [11], М.І. Мелешко [12], А.А. Мельник [13], Т.І. Михайленко [14], О.В. Нікішина [15-16], М.М. Павленко [17], О.Г. Пенькова [18], А.О. Ревуцька [18], А.С. Рудницька [19], М.В. Сікало [20-22], М.Г. Хірамагомедов [10], Г.М. Христенко [23] та інші. Проте, внаслідок ринкової нестабільності та динамічності, відсутності системності і комплексності у вирішенні цієї проблеми вона не розв'язана й до цього часу, що обумовлює її актуальність.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення ролі держави, а також формулювання невідкладних завдань державної регуляторної політики у забезпечення ефективного розвитку зернового ринку України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що ринок зерна – складна ієрархічна система відносин, що виникають між його суб'єктами у процесі виробництва, зберігання та використання зерна й торгівлі ним на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначення цін, а також державного контролю над його якістю та зберіганням. В умовах перманентної кризи та економічної нестабільності першочерговим завданням державних інститутів, на наш погляд, мають стати активізація відтворювальної функції стратегічного інтегрованого зернового ринку, шляхом модернізації діючої регуляторної політики і приведення її у відповідність до ключових пріоритетів національної аграрної політики. Нажаль, державна політика у цьому напрямі є безсистемною і носить зазвичай ситуаційний характер, концентрується переважно на адміністративному ціноутворенні, не вирішуючи завдання повноцінного забезпечення внутрішнього попиту на зернові культури, важливість якого щорічно зростає разом із проблемою світової продовольчої кризи. Наслідком недосконалої регуляторної політики постає низка значних деформацій відтворювальних процесів на ринку зерна та продуктів його переробки, зокрема, вагомий диспаритет між внутрішніми, експортними і світовими цінами на товарну продукцію; зростання обсягів позаелеваторного зберігання зерна, зниження його технологічнопереробних якостей; дефіцит якісного продовольчого зерна для потреб вітчизняної хлібопекарської та макаронної промисловості тощо. Відповідно, виникає нагальна необхідність формування нового сучасного типу регуляторної політики, що базується на науково обґрунтованому відтворювальному підході [15, с. 88-89].

Зауважимо, що абсолютною більшістю науковців ринок зерна розглядається як один із найважливіших у структурі агропромислового виробництва. Він наразі виконує два основних завдання: по-перше, забезпечує виробництво продовольчого зерна з наступною його переробкою для випікання хліба та хлібобулочних виробів, отримання макаронних та кондитерських виробів; по-друге, виробництво фуражного зерна для використання у якості кормової бази у галузі тваринництва [22, с. 2].

Низкою провідних дослідників ринок зерна розглядається як сукупність функціонально залежних сільськогосподарських і промислових підприємств, що забезпечують формування пропозиції зерна, його первинне та вторинне оброблення (борошно, крупи, комбікорми тощо), зберігання, а також реалізацію, у тому числі на експорт. Головною передумовою формування цілісного інтегрованого зернового ринку є наявність системного підходу в процесі забезпечення здійснення сукупності процесів виробництва, заготівлі, транспортування й перероблення зерна. Забезпечення подальшого розвитку продуктивних підкомплексів має здійснюватись у напрямі створення тісно інтегрованих систем з виробництва кінцевої продукції. При цьому справедливий розподіл ефекту від реалізації кінцевої продукції між усіма суб'єктами в ланцюжку «виробництво-переробка-реалізація» надасть реальну можливість збалансувати їх економічні інтереси і забезпечити подальший розвиток [22, с. 2].

В умовах зміцнення світових позицій України у світовій торгівлі зерном, нарощування обсягів експорту зернопродукції, стабільне економічно-, технологічно-, екологічно-, суспільно-ефективне функціонування зернового ринку є надзвичайно важливим чинником забезпечення продовольчої та національної безпеки країни. Головною передумовою його стабільного функціонування є забезпечення ефективності організаційно-економічного механізму державного регулювання ринку зерна [22, с. 2-3].

Якщо основою державного управління ринком зерна є вплив на розвиток виробництва, то регулювання – це такий цілеспрямований вплив суб'єктів на об'єкт, коли визначаються напрям, межі функціонування об'єкта, глобальні стратегічні цілі, головні завдання, засоби їх розв'язання. Зауважимо, що існують суттєві відмінності в механізмі дії державного регулювання і державного управління, що визначаються специфікою методів і форм впливу, а також суб'єктами [22, с. 3].

Ознаками державного регулювання відносин на ринку зерна зокрема є: державно-правовий характер; внутрішня функція держави; зміст; регулювання витрат держави і життєвого рівня населення; регулювання соціальної інфраструктури; регулювання зовнішньоекономічних зв'язків; регулювання на макрорівні структури виробництва; розроблення організаційно-економічних заходів щодо охорони навколишнього середовища тощо [22, с. 4].

Так, кінцевою метою державного регулювання зернового ринку є забезпечення максимальної ефективності господарської діяльності

усіх його учасників шляхом повноцінного задоволення попиту населення у зерні та продуктах його переробки на основі координації й розвитку міжгалузевих та внутрішньогалузевих зв'язків [22, с. 4].

Важливою особливістю регулювання в сфері зернового ринку є необхідність розроблення комплексного підходу, який би дав змогу узгоджувати цілі й інтереси об'єктів управління різного рівня із загальнонаціональними інтересами забезпечення продовольчої безпеки країни, а також підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників на світовому ринку [22, с. 4].

Відповідно, процес регулювання ринку зерна реалізується на двох стадіях. Першою є стадія забезпечення стабільного функціонування зернового ринку. Головним завданням регулювання є стабілізація ринку, що передбачає стійкість господарської та фінансової діяльності підприємств виробництва, транспортування, зберігання, перероблення, реалізації, високу якість виробленої продукції, задоволення потреб споживачів у якісній продукції в необхідних обсягах. Другою є стадія забезпечення динамічного розвитку ринку на інноваційній основі. На цій стадії завдання регулювання полягає у забезпеченні розвитку зернового ринку в умовах обмеженості ресурсів та жорсткої конкурентної боротьби, що досягається шляхом раціонального використання ресурсів, впровадження інноваційних технологій, використання новітньої більш продуктивної техніки тощо [22, с. 5].

Ефективність державного регулювання визначається рівнем взаємодії управлінської діяльності й об'єктивних закономірностей розвитку суспільного виробництва. Лише врахування всієї сукупності об'єктивних і суб'єктивних аспектів взаємовідносин, що виникають у процесі управління зерновим ринком, надасть можливість забезпечити досягнення необхідного рівня ефективності організаційно-економічного механізму регулювання. Зазначимо, що державне управління суб'єктами сфери ринку зерна проявляється через механізм реалізації вимог економічних законів, що трансформує їх у господарську діяльність і запобігає стихійному прояву. До загальних закономірностей державного регулювання у сфері ринку зерна відносять: пропорційність, оптимальне співвідношення компонентів системи; ритмічність, безперервність руху виробничих фондів у кругообігу і обігу; оптимальне співвідношення централізації та децентралізації; оптимальну ланковість системи управління тощо [22, с. 5].

Деякі дослідники дотримуються думки, що ринок зерна у розвинених країнах є моделлю чистої, або досконалої конкуренції, яку характеризує наявність на ринку дрібних товаровиробників, кожен з яких займає невеликий сегмент ринку, тому не здатен одноособово здійснювати який-небудь більш-менш відчутний вплив на попит і пропозицію, а отже і на ринкову ціну. Водночас більшість вчених та фахівців переконані в тому, що ринок без ефективного державного регулювання ніколи не міг і не зможе забезпечити комплексного захисту й відновлення природних ресурсів, що особливо актуально для ринку зерна, де земля є не лише засобом виробництва, але й найважливішою умовою інтенсифікації виробничих процесів [22, с. 6].

Більшість країн світу, тією чи іншою мірою, в межах протекціоністської політики, що ними проводиться, здійснюють регулювання внутрішнього ринку зерна. У світовій практиці відомі різні форми такого регулювання, зокрема у формі дії системи стандартів якості або суворого контролю за усією системою виробництва і збуту тощо. Таке регулювання ринку зерна частіш за все має на меті стабілізацію та підтримку сільськогосподарських цін. Наприклад, країни ЄС та США мають досить складну та порівняно коштовну систему регулювання ринку зерна. В ЄС діє «класична» система регулювання ринку зерна, яка є інтервенційною. За нею фермери отримують мінімальну, так звану інтервенційну ціну за своє зерно. Щоб гарантувати цю ціну країни-члени ЄС підтримують мережу інтервенційних центрів, які готові покупати зерно у фермерів за затвердженою ціною. Метою цієї системи є підтримка та стабілізація цін, які отримують фермери за своє зерно. Що ж стосується системи регулювання ринку зерна у США, то воно закріплене у так званих «фермерських законах». Фермери мають можливість отримати позику від уряду США за певною ставкою за одиницю продукції шляхом її застави. Вони мають вибір або не повертати кошти і в такому випадку зерно переходить у власність уряду США, або виплатити кредит із належними відсотками і забрати своє зерно, реалізувавши його на більш вигідних умовах у майбутньому [8].

У Західній Європі державне регулювання аграрного сектора має економічне спрямування, а однією з його найважливіших функцій є регламентування кількості й якості вироблюваної продукції шляхом контролю за організаційно-економічною структурою виробництва, зокрема заохоченням кооперації та вертикальної інтеграції, що має вплив на галузеву спеціалізацію виробництва сільськогосподарських

продуктів і порядок постачання ними населення. До важливих функцій державного регулювання відносять також управління технічним прогресом у сільському господарстві через систему наукових установ або заклади освіти, професійного навчання, підвищення кваліфікації, надання консультативної допомоги фермерам; технічне та комерційне обслуговування за допомогою державних закупівель, державних оптових ринків, ветеринарне обслуговування та кредит. Досвід державного регулювання продовольчого комплексу в Європейських країнах свідчить про принципово нову схему взаємодії держави і господарських суб'єктів. Цей підхід пов'язаний з прямим вирішенням економічних проблем через створення ефективних, прозорих інструментів регулювання [14, с. 80-81]. Державні заходи щодо регулювання аграрного сектора економіки в розвинутих країнах північної Америки та Європи мають не тільки ринкове спрямування (підтримка чи обмеження попиту і пропозиції), вони також мають на меті визвати структурні зрушення в разі необхідності збалансування внутрішньо та міжгалузевого розподілу. Найпоширенішими серед різноманітних механізмів регулювання цін на сільськогосподарську продукцію є такі: створення буферних запасів; закупівля з метою підтримки цін на сільськогосподарську продукцію; субсидування експорту з метою підтримки високих цін на внутрішньому ринку; обмеження імпорту продовольства; компенсаційні платежі тощо [14, с. 81].

Державне регулювання зернового ринку є складною системою, що поєднує правові, економічні та організаційно-адміністративні заходи, включає ресурси, має механізми реалізації та апарат управління, які забезпечують прямі і зворотні зв'язки держави зі споживачами й виробниками. Головна мета державного регулювання ринку зерна полягає у захисті прав споживачів, інтересів товаровиробників і держави. Важливим принципом державного регулювання є забезпечення аграрного протекціонізму, який має два аспекти: внутрішньо- та зовнішньоекономічний [22, с. 6].

Внутрішньоекономічний аспект пов'язаний із взаємовідносинами аграрного сектора з іншими галузями. Сільське господарство має яскраво виражене сезонне виробництво, особливо це проявляється в галузі рослинництва. У сільського господарства нижча міра монополізації, внаслідок значної кількості дрібних та середніх товаровиробників та широкого асортименту продукції, що ними виробляється. Характерною рисою сільськогосподарського сектора є значне відставання рівня доходів сільгоспвиробників

порівняно з іншими секторами національної економіки, особливо з промисловістю, що зумовлене відносною депезивною кінцевої продукції за значних капіталовкладень та високому рівні різноманітних ризиків. Для аграрного виробництва життєво потрібний захист державою його інтересів від високомонополізованої промисловості, особливо за умов лібералізації цін [22, с. 6].

Зовнішньоекономічний аспект спрямовано одночасно на захист вітчизняних виробників на внутрішніх ринках від інтервенції імпортерів зерна та на сприяння підвищенню обсягів експорту на зовнішні ринки [22, с. 6].

У Законі України «Про зерно та ринок зерна в Україні» основними засадами державної політики щодо регулювання ринку зерна визначено [22, с. 6-7]:

- надання пріоритетної бюджетної, кредитної та інвестиційної підтримки суб'єктам здійснення режиму заставних закупівель зерна та суб'єктам державної аграрної інтервенції;

- забезпечення внутрішніх потреб держави у продовольчому, насінневому, фуражному, технічному зерні та заходів щодо нарощування його експорту;

- встановлення розміру суми бюджетної позики, розрахованої, виходячи з розміру встановленої мінімальної закупівельної ціни;

- гарантування сільськогосподарським товаровиробникам права вільного вибору використання зерна та ціни його реалізації;

- недопущення обмежень у пересуванні зерна та продуктів його перероблення;

- контроль якості зерна та його зберігання;

- розвиток мережі обслуговуючих зерновий ринок кооперативних формувань;

- упровадження сучасних ресурсощадних технологій у виробництві, зберіганні та переробленні зерна;

- лізингове обслуговування ринку зерна.

Вважається, що головними напрямками модернізації державної регуляторної політики на інтегрованому ринку зерна та продуктів його переробки можуть бути наступні: грошово-фінансові і товарні інтервенції, а також тимчасове адміністративне регулювання [15, с. 93].

Першим етапом реалізації оновленої державної політики, на наш погляд, повинно стати впровадження комплексу заходів щодо зменшення деструктивних проявів структурних і фінансових деформацій відтворювального процесу. До таких заходів слід віднести, зокрема, створення незалежних регіональних лабораторій якості

продукції, посилення державного контролю за тарифною політикою приватних елеваторів, забезпечення ефективного функціонування державного каналу реалізації зерна. На думку деяких вчених в ринкових умовах зернове господарство зможе нормально функціонувати лише за ефективної системи збуту зерна. Відповідно, реформування існуючої непрозорої збутової системи та урізноманітнення каналів реалізації зерна є першочерговим завданням держави на шляху модернізації її політики [15, с. 93].

Другий етап реалізації оновленої державної політики передбачає комплекс довгострокових заходів, загальна дія яких орієнтована на реалізацію економічних інтересів держави на інтегрованому зерновому ринку. Основу цих заходів формує механізм стимулювання виробництва доданої вартості товару на зерновому та суміжних продовольчих ринках. Реалізація даного механізму обумовлює необхідність вирішення двоєдиного завдання: по-перше, нарощування внутрішнього кормового споживання зерна за рахунок максимально повного забезпечення населення продукцією тваринництва власного виробництва; по-друге, нарощування продовольчого зернового споживання за рахунок зростання борошномельного виробництва для задоволення внутрішніх і зовнішніх потреб [15, с. 93-94].

Регуляторні заходи, спрямовані на реалізацію механізму стимулювання виробництва доданої вартості на інтегрованому зерновому ринку, передбачають запровадження заходів стимулювання експорту готових продуктів зернопереробки, передусім, борошна, а також системних реформ щодо розвитку тваринництва, зокрема його індустріалізацію.

Державне регулювання ринку зернових здійснюється на додаток до ринкових механізмів і спрямоване на погодження всіх елементів цього ринку. Його межі визначаються межами дії об'єктивних економічних законів і конкретними завданнями, що стоять перед державою щодо надійного безперебійного забезпечення потреб країни в зернових.

Висновки. Підсумовуючи усе вище викладене зазначимо, що державне втручання у процеси функціонування інтегрованих агропродовольчих ринків України і зернового зокрема є об'єктивно необхідним через високу соціальну значимість і незамінність вироблюваних ними суспільних благ та існування низки специфічних чинників, які не можуть бути самостійно подолані механізмами саморегулювання ринків, проте таке втручання, на наш погляд, має здійснюватись вкрай виважено, із дотриманням усіх норм

законодавства та зобов'язань нашої держави, що вона на себе взяла в процесі інтеграції у міжнародні організації, зокрема СОТ. Так, недостатній рівень державного регулювання обумовлює посилення вад і протиріч ринкової системи, наслідком яких постають нераціональність розподілу доходів між суб'єктами господарювання; активізація деформацій відтворювальних процесів; неспроможність стратегічних товарних ринків забезпечити розширене відтворення ресурсів. В той же час надмірний рівень державного втручання активізує дію недоліків регулятивного впливу, головним з яких є зниження ефективності суспільного виробництва через нераціональний розподіл ресурсів. Відмітимо, що недоліки вільного ринку можна нівелювати посиленням державного впливу й навпаки, вад державного регулювання усуваються активізацією ринкових механізмів, що доводить необхідність збалансованого поєднання об'єктивних та суб'єктивних засад у єдиній управлінській системі.

Література.

1. Батюк Г.В. Формування системи заходів державного регулювання економічної діяльності на ринку зерна [Електронний ресурс] / Г.В. Батюк // Агросвіт. – 2014. – № 9. – С. 56-60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2014_9_12
2. Голомша Н.Є. Мінімізація експортних витрат як напрям підвищення конкурентоспроможності українського зерна [Електронний ресурс] / Н.Є. Голомша, О.Я. Дзядикевич, Т.А. Липницька // Молодий вчений. – 2017. – № 9. – С. 506-510. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_9_115
3. Грехова-Бейгул О.Т. Необхідність державного регулювання зернового ринку України [Електронний ресурс] / О.Т. Грехова-Бейгул, В.В. Лагодієнко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 5.3. – С. 7-10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2014_5
4. Грідін О.В. Державна підтримка зерновиробництва / О.В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ, 2010. – Вип. 98. – С. 197-204.
5. Грідін О.В. Зернопродуктовий підкомплекс України: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку / О.В. Грідін // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2017. – № 1. – С. 21-27.
6. Дзядикевич О.Я. Стратегічний аналіз підвищення конкурентоспроможності українського зерна на світовому ринку [Електронний ресурс] / О.Я. Дзядикевич // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки. – 2018. – № 5. – С. 59-65. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2018_5_11

7. Іринчина І.Б. Модернізація системи державного регулювання експортоорієнтовного зернового ринку України [Електронний ресурс] / І.Б. Іринчина // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2015. – Т. 20, Вип. 1(2). – С. 52-56. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_1\(2\)__13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_1(2)__13)

8. Кваша С.М. Світові тенденції розвитку ринку зерна та напрями диверсифікації його використання / С.М. Кваша // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2009. – Вип. 141. – С. 29-36.

9. Кобута І.В. Оцінка наслідків державного регулювання експорту зерна в Україні [Електронний ресурс] / І.В. Кобута // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 4. – С. 139-147. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2011_4_15

10. Майстро С.В. Ринок зерна в Україні: сучасний стан та напрями державного регулювання [Електронний ресурс] / С.В. Майстро, М.Г. Хірамагомедов // Державне будівництво. – 2012. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_17

11. Мартинова Л.В. Особливості державного регулювання ринку зерна в Україні [Електронний ресурс] / Л.В. Мартинова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2015. – № 4. – С. 177-185. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSunU_2015_4_34

12. Мелешко М.І. Державне регулювання ринку зерна і ринкових відносин та їх роль в системі забезпечення продовольчої безпеки [Електронний ресурс] / М.І. Мелешко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 10. – С. 61-64. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_10_19

13. Мельник Л.А. Зерновий комплекс України в аспекті експортних можливостей та державного регулювання [Електронний ресурс] / Л.А. Мельник // Агросвіт. – 2013. – № 4. – С. 13-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2013_4_4

14. Михайленко Т.І. Регулювання ринку зерна: досвід передових країн [Електронний ресурс] / Т.І. Михайленко // Географія та туризм. – 2010. – Вип. 5. – С. 79-84. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2010_5_19

15. Нікішина О.В. Модернізація регуляторної політики на інтегрованому зерновому ринку України (відтворювальний підхід) [Електронний ресурс] / О.В. Нікішина // Mechanism of Economic Regulation. – 2013. – № 2. – С. 88-97. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mre_2013_2_12

16. Нікішина О.В. Роль держави в розвитку інтегрованих агропродовольчих ринків [Електронний ресурс] / О.В. Нікішина // Економічні інновації. – 2013. – Вип. 52. – С. 262-271. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2013_52_29

17. Павленко М.М. Дослідження впливу інструментів державного регулювання на виробництво зернових в Україні [Електронний ресурс] / М.М. Павленко // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2016. – № 12(2). – С. 124-126. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_12\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_12(2)_31)

18. Пенькова О.Г. Пріоритети державної підтримки розвитку зерновиробництва в Україні [Електронний ресурс] / О.Г. Пенькова, Н.М. Котвицька, А.О. Ревуцька // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 7-8(1). – С. 28-31. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2015_7-8\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2015_7-8(1)_8)

19. Рудницька А.С. Особливості державного регулювання зерновиробництва [Електронний ресурс] / А.С. Рудницька // Економіка АПК. – 2014. – № 12. – С. 115-119. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2014_12_19

20. Сікало М.В. Особливості застосування форм та методів державного регулювання ринку зерна в Україні [Електронний ресурс] / М.В. Сікало // Теорія та практика державного управління. – 2016. – Вип. 2. – С. 129-134. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2016_2_24

21. Сікало М.В. Теоретичні засади державного регулювання ринку зерна в Україні [Електронний ресурс] / М.В. Сікало // Актуальні проблеми державного управління. – 2016. – № 1. – С. 63-67. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2016_1_13

22. Сікало М.В. Ринок зерна як об'єкт державного регулювання [Електронний ресурс] / М.В. Сікало // Теорія та практика державного управління. – 2017. – 1(56). – С. 1-8. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/2/05.pdf>

23. Христенко Г.М. Цінова ситуація на ринку зерна та напрями його державного регулювання [Електронний ресурс] / Г.М. Христенко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 3. – С. 194-199. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_3_43

References.

1. Batjuk G.V. (2014). Formuvannja systemy zahodiv derzhavnogo reguljuvannja ekonomichnoi' dijal'nosti na rynku zerna [Formation of the system of measures of state regulation of economic activity on the grain market]. *Agrosvit* – *Agrosvit*, No 9, pp. 56-60 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2014_9_12 [in Ukrainian].

2. Golomsha N.Je., Dzyadykevych O.Ja., & Lypnyc'ka T.A. (2017). Minimizacija eksportnyh vytrat jak naprijam pidvyshhennja konkurentospromozhnosti ukrai'nskogo zerna [Minimization of export costs as a direction of increasing the competitiveness of Ukrainian grain]. *Molodyj vchenyj* – *Young scientist*, No 9, pp. 506-510 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_9_115 [in Ukrainian].

3. Grehova-Bejgul O.T., & Lagodijenko V.V. (2014). Neobhidnist' derzhavnogo reguljuvannja zernovogo rynku Ukrai'ny [Necessity of state regulation of the grain market of Ukraine]. *Naukovyj visnyk Mykolai'vs'kogo derzhavnogo universytetu imeni V.O. Subomlyns'kogo. Serija : Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Nikolayev State University named after V.O. Sukhomlinsky Series: Economic Sciences*, Issue 5.3, pp. 7-10 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2014_5 [in Ukrainian].

4. Gridin O.V. (2010). Derzhavna pidtrymka zernovyrobnytstva [State support for grain production]. *Visnyk Harkivs'kogo nacional'nogo tebnichnogo universytetu sil's'kogo gospodarstva: Ekonomichni nauky – Bulletin of the Kharkov National Technical University of Agriculture: Economic Sciences*, Issue 98, pp. 197-204 [in Ukrainian].

5. Gridin O.V. (2017). Zernoproduktovyj pidkompleks Ukrai'ny: suchasnyj stan, aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku [Cereal product subcomplex of Ukraine: current state, actual problems and development prospects]. Aktual'ni problemy innovacijnoi' ekonomiky – Actual problems of the innovative economy, No 1, pp. 21-27 [in Ukrainian].

6. Dzjadykevych O.Ja. (2018). Strategichnyj analiz pidvyshhennja konkurentospromozhnosti ukrai'ns'kogo zerna na svitovomu rynku [Strategic Analysis of Increasing the Competitiveness of Ukrainian Grain on the World Market]. *Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal «Internauka». Serija : Ekonomichni nauky – International scientific magazine «Internet Science». Series: Economic Sciences*, No 5, pp. 59-65 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2018_5_11 [in Ukrainian].

7. Irynychna I.B. (2015). Modernizacija systemy derzhavnogo reguljuvannja eksportoorijentovano zernovogo rynku Ukrai'ny [Modernization of the system of state regulation of the export-oriented grain market of Ukraine]. *Visnyk Odes'kogo nacional'nogo universytetu. Serija : Ekonomika – Bulletin of the Odessa National University. Series: Economics*, Vol. 20, Issue 1(2), pp. 52-56 Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_1\(2\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_1(2)_13) [in Ukrainian].

8. Kvasha S.M. (2009). Svitovi tendencii' rozvytku rynku zerna ta naprjamy dyversyfikacii' jogo vykorystannja [Global trends in grain market development and directions of diversification of its use]. *Naukovyj visnyk Nacional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrai'ny – Scientific Bulletin of the National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine*, Issue 141, pp. 29-36 [in Ukrainian].

9. Kobuta I.V. (2011). Ocinka naslidkiv derzhavnogo reguljuvannja eksportu zerna v Ukrai'ni [An assessment of the consequences of state regulation of grain exports in Ukraine]. *Ekonomika i prognozuvannja – Economy and Forecasting*, No 4, pp. 139-147 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2011_4_15 [in Ukrainian].

10. Majstro S.V., & Hiramagomedov M.G. (2012). Rynok zerna v Ukrai'ni: suchasnyj stan ta naprjamky derzhavnogo reguljuvannja [The grain market in Ukraine: the current state and trends of state regulation]. *Derzhavne budivnytvo – State construction*, No 2 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_17 [in Ukrainian].

11. Martynova L.V. (2015). Osoblyvosti derzhavnogo reguljuvannja rynku zerna v Ukraini [Features of state regulation of the grain market in Ukraine]. *Visnyk Shidnoukrai'ns'kogo nacional'nogo universytetu imeni Volodymyra Dabla – Bulletin of the Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University*, No 4, pp. 177-185 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSUNU_2015_4_34 [in Ukrainian].

12. Meleshko M.I. (2010). Derzhavne reguljuvannja rynku zerna i rynkovykh vidnosyn ta ih rol' v systemi zabezpechennja prodovol'choi' bezpeky [State regulation of the grain market and market relations and their role in the system of food security]. *Investyicii': praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, No 10, pp. 61-64 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_10_19 [in Ukrainian].

13. Mel'nyk L.L. (2013). Zernovyj kompleks Ukrainy v aspekti eksportnykh mozhlyvostej ta derzhavnogo reguljuvannja [Grain complex of Ukraine in the aspect of export opportunities and state regulation]. *Agrosvit – Agrosvit*, No 4, pp. 13-19 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2013_4_4 [in Ukrainian].

14. Myhajlenko T.I. (2010). Reguljuvannja rynku zerna: dosvid peredovykh krajin [The regulation of the grain market: the experience of advanced countries]. *Geografija ta turyzm – Geography and Tourism*, Issue 5, pp. 79-84 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2010_5_19 [in Ukrainian].

15. Nikishyna O.V. (2013). Modernizacija reguljatornoi' polityky na integrovanomu zernovomu rynku Ukrainy (vidtvorjuval'nyj pidhid) [Modernization of Regulatory Policy in the Integrated Grain Market in Ukraine (reproductive approach)]. *Mechanism of Economic Regulation – Mechanism of Economic Regulation*, No 2, pp. 88-97 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mre_2013_2_12 [in Ukrainian].

16. Nikishyna O.V. (2013). Rol' derzhavy v rozvytku integrovanykh agroprodovol'chych rynkiv [The role of the state in the development of integrated agro-food markets]. *Ekonomichni innovacii' – Economic Innovations*, Issue 52, pp. 262-271 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2013_52_29 [in Ukrainian].

17. Pavlenko M.M. (2016). Doslidzhennja vplyvu instrumentiv derzhavnogo reguljuvannja na vyrobnytstvo zernovykh v Ukraini [Investigation of the influence of state regulation instruments on grain production in Ukraine]. *Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal «Internauka» – International scientific journal «Internauka»*, No 12(2), pp. 124-126 Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_12\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_12(2)_31) [in Ukrainian].

18. Pen'kova O.G., Kotvyc'ka N.M., & Revuc'ka A.O. (2015). Priorityety derzhavnoi' pidtrymky rozvytku zernovyrobnytstva v Ukraini [Priorities of state support for the development of grain production in Ukraine]. *Ekonomichnyj chasopys-XXI – Economic Journal-XXI*, No 7-8(1), pp. 28-31 Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2015_7-8\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2015_7-8(1)_8) [in Ukrainian].

19. Rudnyc'ka A.S. (2014). Osoblyvosti derzhavnogo reguljuvannja zernovyrobnytstva [Features of state regulation of grain production]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, No 12, pp. 115-119 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2014_12_19 [in Ukrainian].

20. Sikalo M.V. (2016). Osoblyvosti zastosuvannya form ta metodiv derzhavnogo reguljuvannya rynku zerna v Ukraini [Peculiarities of Application of Forms and Methods of State Regulation of the Grain Market in Ukraine]. *Teorija ta praktyka derzhavnogo upravlinnja – Theory and practice of public administration*, Issue 2, pp. 129-134 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2016_2_24 [in Ukrainian].

21. Sikalo M.V. (2016). Teoretychni zasady derzhavnogo reguljuvannya rynku zerna v Ukraini [Theoretical principles of state regulation of grain market in Ukraine]. *Aktual'ni problemy derzhavnogo upravlinnja – Current issues of public administration*, No 1, pp. 63-67 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2016_1_13 [in Ukrainian].

22. Sikalo M.V. (2017). Rynok zerna jak ob'ekt derzhavnogo reguljuvannya [Grain market as an object of state regulation]. *Teorija ta praktyka derzhavnogo upravlinnja – Theory and practice of public administration*, 1(56), pp. 1-8 Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/2/05.pdf> [in Ukrainian].

23. Hrystenko G.M. (2013). Cinova sytuacija na rynku zerna ta naprjamy jogo derzhavnogo reguljuvannya [Price situation in the grain market and directions of its state regulation]. *Zbirnyk naukovykh prac' Tavrijs'kogo derzhavnogo agrotehnologichnogo universytetu (ekonomichni nauky) – Collection of scientific works of the Taurian state agrotechnological university (economic sciences)*, No 3, pp. 194-199 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdau_2013_3_43 [in Ukrainian].

Анотація.

Грідін О.В. Роль та завдання державної регуляторної політики у забезпеченні ефективного розвитку зернового ринку України.

У статті окреслена сучасна роль держави, а також сформульовані невідкладні завдання державної регуляторної політики у забезпеченні ефективного розвитку зернового ринку України. Встановлено, що активізація відтворювальної функції стратегічного інтегрованого зернового ринку досягасться шляхом модернізації діючої регуляторної політики і приведення її у відповідність до ключових пріоритетів національної аграрної політики. Головною передумовою формування цілісного інтегрованого зернового ринку є наявність системного підходу в процесі забезпечення здійснення сукупності процесів виробництва, заготівлі, транспортування й перероблення зерна. Кінцевою метою державного регулювання зернового ринку є забезпечення максимальної ефективності господарської діяльності усіх його учасників шляхом повноцінного задоволення попиту населення у зерні та продуктах його переробки на основі координації й розвитку міжгалузевих та внутрішньогалузевих зв'язків. Важливою особливістю регулювання в сфері зернового ринку є необхідність розроблення комплексного підходу, який би дав змогу узгоджувати цілі й інтереси об'єктів управління різного рівня із загальнонаціональними інтересами забезпечення продовольчої безпеки країни, а також підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників на світовому ринку. Головна мета державного регулювання ринку зерна полягає у захисті прав споживачів, інтересів товаровиробників і держави. Визначено, що оновлена державна політика повинна бути

направлена, шляхом впровадження комплексу відповідних заходів, на зменшення деструктивних проявів структурних і фінансових деформацій відтворювального процесу, а також на реалізацію комплексу довгострокових заходів, загальна дія яких орієнтована на реалізацію економічних інтересів держави на інтегрованому зерновому ринку.

Ключові слова: зерновий ринок, державне регулювання, державна політика, державна підтримка, аграрний протекціонізм.

Аннотация.

Гридин А.В. Роль и задачи государственной регуляторной политики в обеспечении эффективного развития зернового рынка Украины.

В статье очерчена современная роль государства, а также сформулированы неотложные задачи государственной регуляторной политики в обеспечении эффективного развития зернового рынка Украины. Установлено, что активизация воспроизводственной функции стратегического интегрированного зернового рынка достигается путем модернизации действующей регуляторной политики и приведения ее в соответствие с ключевыми приоритетами национальной аграрной политики. Главной предпосылкой формирования целостного интегрированного зернового рынка является наличие системного подхода в процессе обеспечения осуществления совокупности процессов производства, заготовки, транспортировки и переработки зерна. Конечной целью государственного регулирования зернового рынка является обеспечение максимальной эффективности хозяйственной деятельности всех его участников путем полноценного удовлетворения спроса населения в зерне и продуктах его переработки на основе координации и развития межотраслевых и внутриотраслевых связей. Важной особенностью регулирования в сфере зернового рынка является необходимость разработки комплексного подхода, который бы позволил согласовывать цели и интересы объектов управления различного уровня с общенациональными интересами обеспечения продовольственной безопасности страны, а также повышение конкурентоспособности сельскохозяйственных производителей на мировом рынке. Главной целью государственного регулирования рынка зерна является защита прав потребителей, интересов товаропроизводителей и государства. Определено, что обновленная государственная политика должна быть направлена, путем внедрения комплекса соответствующих мероприятий, на уменьшение деструктивных проявлений структурных и финансовых деформаций воспроизводственного процесса, а также на реализацию комплекса долгосрочных мер, общее действие которых ориентировано на реализацию экономических интересов государства на интегрированном зерновом рынке.

Ключевые слова: зерновой рынок, государственное регулирование, государственная политика, государственная поддержка, аграрный протекционизм.

Abstract.

Gridin O.V. The role and tasks of the state regulatory policy in ensuring the effective development of the grain market of Ukraine.

The article outlines the current role of the state, as well as formulate urgent tasks of the state regulatory policy in ensuring the effective development of the grain market of Ukraine. It was established that activation of the reproductive function of the strategic integrated grain market is

achieved by modernizing the current regulatory policy and bringing it into line with the key priorities of the national agricultural policy. The main prerequisite for the formation of a holistic integrated grain market is the availability of a systematic approach in the process of ensuring the implementation of a set of processes of production, harvesting, transportation and processing of grain. The ultimate goal of state regulation of the grain market is to ensure maximum efficiency of economic activity of all its participants by fully satisfying the demand of the population in grain and products for its processing on the basis of coordination and development of inter-branch and intra-industry links. An important feature of regulation in the grain market is the need to develop an integrated approach that would enable the goals and interests of the various levels of management to be coordinated with the national interests of ensuring food security of the country, as well as increasing the competitiveness of agricultural producers in the world market. The main purpose of state regulation of the grain market is to protect the rights of consumers, the interests of commodity producers and the state. It is determined that the updated state policy should be directed, by introducing a set of appropriate measures, to reduce the destructive manifestations of structural and financial deformations of the reproduction process, as well as to implement a complex of long-term measures, the general action of which is aimed at realizing the economic interests of the state in the integrated grain market.

***Key words:** grain market, state regulation, state policy, state support, agrarian protectionism.*

УДК 631.15:33

ОСНОВНЫЕ РЕЗЕРВЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА КАРТОФЕЛЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

**КОРОЛЕВИЧ Н.Г., К.Э.Н., ДОЦЕНТ,
ОГАНЕЗОВ И.А., К.Т.Н., ДОЦЕНТ,
УО «БЕЛОРУССКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
АГРАРНЫЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ»**

Постановка проблемы в общем виде. Картофелеводство в Республике Беларусь является важной отраслью сельского хозяйства. Среди полевых культур это важнейшая продовольственная, кормовая, а также техническая культура.

Актуальность проблемы обуславливается значением картофеля как ценного сырья для пищевой, кулинарной и других видов промышленности. Основной задачей является получение высоких устойчивых урожаев при наименьших затратах труда и материально-технических ресурсов на единицу продукции.